

ALBERTO VÁZQUEZ-FIGUEROA

TUAREGAS

KNYGA VERTĖ PRANAS BIELIAUSKAS –
ŠV. JERONIMO PREMIJOS LAUREATAS

Alma littera

PRIEŠAIS JO *CHAIMĄ* jie pasirodė vieną rytą. Senasis vyras, regis, buvo prie mirties slenksčio, o jaunėlis, kuris dvi pastarąsias dienas nešė jį ant pečių, vos spėjęs sušnabždėti kelis žodžius, griuvo žemėn ir nualpo.

Svečiams Gaselis liepė paruošti geriausią palapinę, o kad išplėštų vyrus iš mirties nagų ir sugrąžintų į gyvųjų pasaulį, – nors tai atrodė neįmanoma, – dieną naktį juos slaugė jo vergai ir sūnūs. Be kupranugarių, be vandens ir be vedlių, nepriklausantys jokiai dykumos rasei, užklydėliai sugebėjo ištvirti – tikras dangaus stebuklas! – smarkų ir slogų pastarųjų dienų siroką.

Jis suprato, kad daugiau nei savaitę jie klajojo tarp kopų ir akmenų, bet nesugebėjo pasakyti, nei iš kur atėjo, nei kas tokie, nei kur keliauja, – tarsi būtų nukritę į žemę drauge su žvaigžde. Gaselis juos lankė rytą ir vakarą, susidomėjęs miesto žmonėmis ir jų drabužiais, tokiais netinkamais keliauti dykuma, ir nesuprantamais žodžiais, kuriuos jie išstardavo per miegus tokia gryna išsilavinusių arabų kalba, kad targi neįstengė jos suprasti.

Pagaliau, išaušus trečiai dienai, jis rado jaunesnį vyrą pabudusį, ir tas iškart panoro sužinoti, ar jie labai toli nuo sienos.

Gaselis pažvelgė į jį nustebeš.

– Sienos? – pakartojo jis. – Kokios sienos? Dykuma neturi sienų... Bent jau nė viena iš tų, kurias pažįstu.

– Ir vis dėlto, – neatlyžo jaunuolis, – kokia nors turi būti. Ji čia, kažkur netolies...

– Prancūzams nereikia sienų, – atsikirto Gaselis. – Jie valdo Sacharą nuo vieno krašto iki kito.

Nepažįstamasis pasikėlė ant alkūnių ir nustebeš pažvelgė į jį.

– Prancūzams? – paklausė. – Prancūzai išėjo prieš daugelį metų... Dabar mes nepriklausomi, – pridūrė. – Dykumą dabar valdo laisvos ir nepriklausomos šalys. Negi nežinojai?

Gaselis valandėlę mąstė. Kartą kažkas buvo sakęs, kad labai toli, šiaurėje, vyksta karas ir kad arabai nori nusikratyti *rumių* jungo, bet jis neatkreipė į tai dėmesio, nes tas išsilaisvinimo karas vyksta nuo tų laikų, kuriuos dar mena jo senelis. Jam, Gaseliui, nepriklausomybė reiškė galimybę klajoti po savo žemę, ir niekas dar nesiteikė ateiti ir pasakyti, kad jis priklauso naujai šaliai.

Jis papurtė galvą.

– Ne, nežinojau, – prisipažino sutrikęs. – Net nežinojau, kad esama kažkokios sienos. Kas gali nubrėžti sieną dykumoje? Kas gali uždrausti vėjui nešti smėlį iš vienos pusės į kitą? Kas gali sutrukdyti žmonėms ją peržengti?

– Kareiviai.

Gaselis pažvelgė į jaunuolį nustebeš.

– Kareiviai? Pasaulyje nėra užtektinai kareivių, kad apsaugotų sieną dykumoje. Be to, kareiviai dykumos bijo. – Jis nusišypsojo po veidą dengiančiu šydu, kurio niekada nenusitraukdavo prie svetimo žmogaus. – Dykumos nebijom tik mes, *imohagai*. Kareiviai čia tarsi palietas vanduo – jį iškart sugeria smėlis.

Jaunuolis norėjo kažką sakyti, bet turgi suprato, kad jis labai pavargęs, ir paguldė jį ant priegalvių.

– Nesivargink, – nuramino jis. – Tu dar labai silpnas. Mudu pasikalbėsime rytoj, gal tavo draugas taip pat pasijus geriau. – Atsigręžęs pažvelgė į senį ir pirmą kartą pamatė, kad jis ne toks senas, kaip įsivaizdavo iš pradžių, nors jo plaukai buvo žili ir resvi, o veidas išvogotas gilių raukšlių. – Kas jis? – paklausė.

Jaunuolis valandėlę dvejojo. Užsimerkė, paskui ramiai atsakė:

– Išminčius. Tyrinėja tolimiausią mūsų protėvių istoriją. Mes vykome į Dažbadelį, bet sugedo mūsų sunkvežimis.

– Dažbadelis labai toli... – nustebo Gaselis ir susimąstė. – Labai labai toli, pietų pusėje. Niekad ten nebuvau.

Jis tyliai išėjo ir grynam ore pajuto tuštumą skrandyje – kaip nuojautą, kurios anksčiau niekada nebuvo patyręs. Tie žmonės, regis, nekalti, kėlė jam nerimą. Nebuvo ginkluoti, jų išvaizda irgi nebaugino, bet aplink juos tvyrojo baimės aura, ir tą baimę Gaselis jautė.

„Jis tyrinėja mūsų protėvių istoriją...“ – pasakė jaunesnis vyras, bet kito vyro veidas buvo paženklintas tokių kančios pėdsakų, kurie negalėjo per savaitę atsirasti dykumoje vien nuo bado ir troškulio.

Gaselis pažvelgė į vakaro sutemas ir pabandė rasti atsakymą į savo klausimus. Jo, turgi, dvasia ir tūkstantmetės dykumos tradicijos šaukte šaukė, kad jis, suteikdamas pastogę keleiviams, pasiėmė teisingai, juk svetingumo jausmas buvo pirmasis nerašytas *imohagu* įstatymas, bet instinktas žmogaus, įpratusio vadovautis nuojauta, ir šeštasis jausmas, tiek kartų išgelbėjęs jį nuo mirties, šnabzdėjo, kad jis labai rizikuoja, o atvykėliai kelia pavojų ramybei, kuriai pasiekti jis turėjo padėti daugybę pastangų.

Staiga pasirodė Laila, ir jo akys nušvito, išvydusios šalia švelnų ir stebuklingą paauglės grožį. Ji buvo tamsiaodė, pusiau vaikas, pusiau moteris. Jis vedė ją nepaisydamas senelių nepritario: toks kilmingas *inmučaras*, o teisėtai tuokiasi su niekingos vergų *akli* kastos moterimi!

Laila atsisėdo šalia, pažvelgė į jį didžiulėmis juodomis akimis, visada kupinomis gyvybės ir paslaptinių atspindžių, ir švelniai paklausė:

– Tau kelia susirūpinimą šitie vyrai, tiesa?

– Ne jie... – atsakė susimąstęs, – o kažkas, kas juos lydi, tarsi kažkoks šešėlis ar kvapas.

– Jie atėjo iš toli. O viskas, kas atkeliauja iš toli, tave trikdo, nes mano senelė išpranašavo, kad mirsi ne dykumoje. – Ji nedrąsiai palietė jo ranką. – Mano senelė dažnai klysdavo, – pridūrė. – Kai gimiau, išbūrė man niūrią ateitį, o aš ištekėjau už kilmingojo, kone princo.

Jis švelniai nusišypsojo.

– Aš prisimenu, kada tu gimei, – pasakė. – Tau tikriausiai ne daugiau nei penkiolika... Tavo ateitis dar neprasidėjo...

Jam sugildė širdį, kad ją nuliūdino, nes mylėjo, ir nors *imohagui* nederėjo rodyti moteriai pernelyg didelio švelnumo, vis dėlto ji buvo paskutinio jo sūnaus motina, todėl jis atgniaužė kumštį ir paėmė jos ranką.

– Galbūt teisi tu, o suklydo senoji Chaltum, – pasakė. – Niekas neprivers manęs palikti dykumos ir numirti nežinia kur.

Kurį laiką juodu sėdėjo tyliai stebėdami naktį, ir Gaselis pajuto, kaip jį vėl užplūsta ramybės jausmas.

Tiesa, prieš kelerius metus negrė Chaltum išpranašavo ligą, nusinešusią į kapus jos tėvą, taip pat atspėjo kilsiant didžiulę, šulinius išdžioviusią sausrą: dykuma liko be žolės stiebelio, išgaišo šimtai gyvulių, nuo amžių įpratusių prie sausros ir troškulio, bet teisybė ir tai, kad senoji vergė dažnai

kalbėdavo tik kad kalbėtų, o jos vizijos veikiau primindavo senatviniuo proto kliedesius nei tikras pranašystes.

– O kas kitoje dykumos pusėje? – po ilgos tylos paklausė Laila. – Niekada nebuvo už Huailos kalnų.

– Žmonės, daugybė žmonių, – atsakė Gaselis. Jis prisiminė savo patirtį El Akabe bei šiaurės oazėse ir papurtė galvą. – Jie meilija grumdytis mažose erdvėse ir ankštuose dvokiančiuose namuose, šaukti dėl niekų, kelti erzelių, vogti ir sukčiauti kaip gyvuliai, kurie jau nebemoka gyventi kitaip, kaip tik bandomis.

– Kodėl?..

Būtų mielai atsakęs, nes Lailos susižavėjimas pripildė jo širdį pasididžiavimo. Bet nežinojo, ką atsakyti. Buvo *imohagas*, gimęs ir užaugęs didžiulių ir tuščių erdvių tyloje, ir nors suko galvą, neįstengė įsivaizduoti, kaip žmonės gali gyventi krūvoje, savanoriškai pasiduoti bandos instinktui, kuris, regis, taip patiko kitų genčių vyrams ir moterims.

Gaselis mielai priimdavo svečius, mėgo sėdėti su jais prie laužo, pasakoti senas istorijas ir aptarinėti mažus kasdienio gyvenimo įvykius. Paskui, kai išblėsdavo žarijos ir per stovyklą su miegu ant kupros tyliai prasiūkindavo nematomas juodasis kupranugaris, kiekvienas eidavo į savo atokiai stovinčią palapinę, kad pabūtų vienas, giliai atsikvėptų ir pasi-mėgautų tylą.

Sacharoje žmogus turėjo laiko, ramybę ir būtiną aplinką, kur galėjo pabūti savimi, pažvelgti į tolį ir į savo vidų, patyrinėti jį supančią gamtą ir pamąstyti apie tai, ką žinojo tik iš šventų knygų. Bet ten, miestuose, kaimuose ir net mažyčiuose berberų kaimeliūkščiuose, nebuvo nei ramybės, nei laiko, nei erdvės, visi gyveno apkvaišę nuo bruzdesio ir svetimų bėdų, todėl atrodė, kad jiems labiau rūpi, kas atsitinka jų kaimynams, nei jiems patiems.

– Nežinau... – pagaliau nenoriai prisipažino Gaselis. – Niekada neįstengiau suprasti, kodėl jiems magia taip elgtis – susimesti krūvon ir gyventi priklausomiems nuo kitų. Nežinau, – pakartėjo. – Ir dar nieko nesutikau, kas tikrai žinotų.

Jaunoji moteris ilgai žiūrėjo į jį. Gal nustebusi, kaip vyras, kuris buvo visas jos gyvenimas ir iš kurio išmoko tai, ką verta žinoti, gali nežinoti atsakymo į vieną iš jos klausimų. Nuo tada, kai pradėjo mąstyti, Gaselis jai buvo viskas, bet pirmiausia valdovas, į kurį *akli* vergų rasės mergaitė žiūrėjo kone kaip į dievišką būtybę, kaip į savo gyvenimo ir visų savo priklausinių šeimininką, ir ne tik savo, bet ir tėvų, brolių, gyvulių, visutėlaičio savo pasaulio viešpatį.

Paskui jis tapo jos vyru ir tą dieną, kai ji subrendo ir pirmą kartą susirgo mėnesinėmis, padarė ją moterimi: pakvietė į savo palapinę ir paėmė priversdamas dejuoti iš malonumo, kaip naktimis, kai papūsdavo vakaris vėjas, ji girdėdavo dejuojant kitas verges. Galop tapo jos mylimuoju, akimoju nusinešusiu ją į rojų, tikruoju valdovu, didesniu nei tada, kai buvo tik jos šeimininkas, nes dabar jis valdė jos sielą, mintis, troškimus, net slapčiausius instinktus, kurių iki tol nežinojo turinti.

Ji ilgai tylėjo, o kai buvo beprabylanti, ją pertraukė vyriausiasis vyro sūnus, potekom atbėgęs iš atokiausios *šeribos*.

– Tėve, tuojau vaikuosis mūsų kupranugarė! – sušuko jis. – O aplink slankioja šakalai!

KAD JO BAIMIŲ ŠMĖKLOS pamažu įgauna pavidalą, suprato tik tada, kai horizonte pamatė dulkių stulpą. Pakilęs jis ilgai kybojo ore, nes tą vidudienio valandą virš lygumos nedvelkė nė menkiausias vėjelis.

Sunkvežimiai – taip, tai galėjo būti tik mechaninės transporto priemonės, ir jos artėjo labai greitai – tyram dykumos ore paliko purviną dūmų ir dulkių pėdsaką.

Netrukus Gaselis išgirdo silpną variklių burzgimą, paskui jie suriaumojo garsiau, gąsdindami karvelius, dykumos lapes ir gyvates, tada sužviogė stabdžiai, pasigirdo nedarnūs balsai ir šiurkščios komandos, kai mašinos kartu su dulkių ir purvo debesiu sustojo vos už penkiolikos metrų nuo stovyklos.

Juos išvydus, apmirė viskas, kas buvo gyva ir judėjo. Targi, jo žmonos, vaikų ir net gyvulių akys įsmigo į dulkių stulpą ir į mechaninę tamsiai rudos spalvos pabaisą. Išsigandę vaikai ir gyvuliai išsibėgiojo, o vergai pasislėpė tamsiausiuose palapinių kampeliuose, kuo toliau nuo atėjūnų akių.

Gaselis neskubėdamas žengė į priekį. Užsidengė veidą šydu, kurį nešioja tik kilmingi, savo tradicijas gerbiantys targi, ir sustojo pusiaukelėje tarp atvykėlių ir didžiausios *chaimos*, tarsi norėdamas be žodžių pasakyti, kad jie neturi

teisės žengti toliau, kol jis neduos leidimo ir nepriims jų kaip svečių.

Pirmiausia išvydo purvinas, permirkusias prakaitu ir dulkių nugultas uniformas, paskui priešišką šautuvų ir kulksvaidžių metalą ir galiausiai pajuto atrią batų ir odinių diržų smarvę. Tada nustebęs žvilgsnis užkliuvo už vyro su mėlynu burnusu ir šlykščiu turbanu. Jis atpažino Ieties genčiai priklausantį Mubaraką ben Sadą, *imohagą*, vieną sumaniausių ir patikimiausių vedlių, įgijusį mažne tokią pat šlovę kaip Gaselis Sajahas, Medžiotojas.

– *Metulem, metulem*, – pasisveikino jis.

– *Aselam aleikum*, – atsakė Mubarakas. – Mes ieškom dviejų vyrų... Dviejų prašalaičių...

– Jie mano svečiai, – ramiai atsakė Gaselis. – Ir serga.

Karininkas, kuris, regis, vadovavo būriui, žengė kelis žingsnius į priekį. Ant jo rankovės atlanko sublizgo žvaigždutės, kai ketino nustumti targi į šalį, bet šis staigiu judesiu užstojo jam kelią.

– Jie mano svečiai, – pakartojo dar sykį.

Kariškis su žvaigždutėmis ant rankovės kurį laiką stovėjo sutrikęs, tarsi nesuprasdamas targi žodžių prasmės, paskui žengė dar žingsnį į priekį.

– Aš čia atstovauju įstatymui, – pasakė kategoriškai. – Kito įstatymo nėra.

Jau buvo praėjęs pro Gaselį, kai šis stipriai sugriebė jam už alkūnės, privertė atsisukti ir pažvelgti į akis.

– Tradicijai tūkstantis metų, o tau vos penkiasdešimt, – iškošė pro dantis Gaselis. – Palik mano svečius ramybėje!

Karininkui mostelėjus ranka, sudžeržgė dešimties šautuvų spynos. Targi pamatė nukreipus tiesiai jam į krūtinę ginklus ir suprato, kad pasipriešinimas beprasmis.

Karininkas staigiu judesiu nustumė jį tebelaikančią ranką

ir, traukdamas pistoletą iš dėklo prie diržo, nužingsniavo didžiausios palapinės link.

Jis dingo viduje, ir po minutės pasigirdo trumpas ir kraupus šūvis. Išėjęs iš palapinės davė ženklą dviem kareiviams, šie nubėgo paskui jį į palapinę. Netrukus ištempė laukan senąjį vyrą, kuris muistė galvą ir tyliai verkė, tarsi po ilgo ir saldaus sapno vėl susidūręs su žiauria tikrove.

Jie praėjo po Gaselį ir sulipo į sunkvežimius. Sėdėdamas kabinoje, karininkas kurį laiką stebėjo Gaselį rimtu žvilgsniu ir, regis, kažko dvejėjo. Gaselis pamanė, kad galbūt senoji Chaltum suklydo, – jį nušaus čia pat, pačiame dykumos viduryje – bet karininkas pagaliau davė ženklą vairuotojui, ir sunkvežimiai nuvažiavo tuo pačiu keliu, kuriuo buvo atvažiavę.

Mubarakas, Ieties genties *imohagas*, išoko į sunkvežimį paskutinis ir nenuleido akių nuo turgi tol, kol jį paslėpė dulkių stulpas. Bet ir kelių akimirku pakako, kad jis suprastų, kas dedasi Gaselio galvoje, ir išsigando.

Negerai pažeminti Šydo genties *inmučara*, ir Mubarakas tai žinojo. Negerai pažeminti ir palikti gyvą.

Bet taip pat būtų buvę negerai jį nužudyti ir sukelti karą tarp brolišku genčių. Gaselis Sajahas turi draugų ir giminių, jie pultų į kovą ir krauju atsikeršytų už kraują žmogaus, kuris tik norėjo priversti gerbti senus dykumos įstatymus.

Gaselis išliko ramus. Stebėjo tolstančią sunkvežimių koloną, kol tolumoje visiškai išsisklaidė dulkės ir nutilo variklių burzgimas. Paskui lėtai nužingsniavo į didžiąją palapinę, kol į ją nesugužėjo vaikai, žmona ir vergai. Tiesą pasakius, jam nebuvo būtina ten eiti, nes žinojo, ką išvys. Jaunuolis gulėjo toje pačioje vietoje, kur buvo jį palikęs po paskutinio pokalbio. Jo akys buvo užmerktos – mirtis užklupo jį miegantį. Dabar atrodė kitaip tik dėl mažyčio raudono apskritimo kaktoje. Ga-

selis ilgai žiūrėjo į jį susisielojęs ir sykiu baisiai įnirtęs, paskui šūktelėjo Suilemą:

– Palaidok jį, – paprašė. – Ir pabalnok mano kupranugarį.

Pirmą kartą savo gyvenime Suilemas neįvykdė šeimininko įsakymo. Po valandos įėjo į palapinę, puolė Gaseliui po kojom, norėdamas pabučiuoti sandalus.

– Nedaryk to! – ėmė maldauti. – Tu niekada nieko nelaimėsi!

Gaselis bodėdamasis atitraukė koją.

– Tai tu manai, kad galiu susitaikyti su tokiu įžeidimu? – paklausė kимиu balsu. – Manai, kad galėsiu ir toliau ramiai gyventi po to, kai leidau jiems vieną mano svečią nužudyti, o kitą išsivežti?

– O ką dar galėjai padaryti? – atsakė Suilemas. – Jie būtų tave nužudę.

– Žinau, bet dabar turiu atkeršyti už įžeidimą.

– Ir ką laimėsi? – paklausė negras. – Grąžinsi mirusiajam gyvybę?

– Ne. Bet priminsiu jiems, kad negalima nebaudžiamai įžeidinėti *imohago*. Tuo tavo rasė skiriasi nuo manosios, Suilemai. Jūs, *akli*, sutinkate su įžeidimais ir priespauda ir jaučiatės patenkinti, kad esate vergai. Toji vergystė įsiėdusi į kraują, iš tėvų persidavusi sūnums, iš vienos kartos – kitai. Jūs visados būsit vergai. – Valandėlę patylėjo, paskui iš didžiulės skrynios, kurioje laikė brangiausius daiktus, išsitraukė ilgą kardą ir susimąstęs paglostė. – Mes, tuaregai, laisva karinga rasė, sugebėjome išgyventi, nes niekada nesitaikstėme nei su pažeminimu, nei su įžeidimu. – Jis papurtė galvą. – Ir dabar ne laikas tai keisti.

– Bet jų labai daug! – paprieštaravo Suilemas. – Ir jie nepaprastai galingi!

– Teisybė, – sutiko targi. – Ir taip turi būti. Tik bailys puola

tą, kuri žino esant silpnesnę. Tokia pergalė niekada jo nesutaurins. Tik kvailys kovoja su sau lygiu, nes tokiu atveju tik laimingas atsitiktinumas gali nulemti mūšio baigtį. *Imohagas*, tikrasis mano rasės karys, visada turi susigrumti su tuo, kuri žino esant galingesnę, nes pergalės atveju jam bus šimteriopai atlyginta ir jis galės toliau išdidžiai žengti savo keliu.

– O jei tave nužudys? Kas bus su mumis?

– Jei mane nužudys, mano kupranugaris nušuolius tiesiai į Alacho žadamą Rojų, nes yra parašyta, kad tas, kuris žūsta teisingoje kovoje, pelno Amžinybę.

– Bet tu neatsakei į mano klausimą, – neatlyžo negras. – Kas bus su mumis? Su tavo vaikais, žmona, gyvuliais ir tarnais?

Gaselis liūdnai patraukė pečiais.

– Argi aš neįrodžiau, kad galiu jus apginti? – paklausė. – Jei leisiu nužudyti bent vieną iš savo svečių, ar sykiu nesutiksim, kad būtų prievartaujama mano šeima? – Jis pasilenkė ir įsakmiu mostu privertė tarną atsistoti. – Eik, pabalnok mano kupranugarį ir paruošk ginklus, – paliepė. – Išjosiu auštant. Paskui tu perkelsi stovyklą kitur ir išgabensi mano šeimą toli, į gueltą Huailos kalnuose, kur mirė mano pirmoji žmona.